

Boekbespreking van Geldstromen en beleidsruimte

Prof. dr. A. Pilot (a.pilot@ivlos.uu.nl) is werkzaam bij het IVLOS/Faculteit Scheikunde, Universiteit Utrecht.

Boekbespreking van P.C. Kwikkers, B.W.A. Jongbloed, C.W.A. Gerritsen, J.J. Vossensteyn, F. Kaiser & A.C. van Wageningen (2009). Geldstromen en beleidsruimte, Wegen voor nieuw hoger onderwijs en wetenschap, Deel 2. SDU Uitgevers, Den Haag, 351 pagina's, € 69,50, ISBN 9789 0121 9107.

Dit boek is het tweede deel van een serie over beleidsdiscussies over hoger onderwijs. De auteurs gaan in op de financiering van hoger onderwijs en onderzoek, een immer actueel thema voor iedereen die werkzaam of geïnteresseerd is in dit domein. Het boek geeft een actueel overzicht van de situatie, bespreekt trends kritisch en geeft perspectieven, hoewel dat in de huidige dynamiek door de economische crisis niet eenvoudig is. De ambitie van de auteurs was om een spraakmakend, koersbepalend, opiniërend, maar ook leesbaar boek te schrijven. En een boek dat nog lang een gidsfunctie zal hebben. Dat laatste staat nog te bezien door de onzekerheid over de scenario's, maar de eerste ambities zijn wat mij betreft zeker vervuld.

Het boek gaat over geldstromen om tegen de achtergrond van de doelstellingen van het hoger onderwijs functies en effect van geldstromen te doorgronden, beter beleid te maken en geld beter te besteden. De auteurs geven aan dat zij hun teksten nog eens tegen het licht hebben gehouden van de 'kredietcrisis': 'De toenemende geldkrapte die wij al veronderstelden, lijkt zich echter – het kan bijna niet anders – de komende jaren te ontwikkelen tot een wereldwijde golf van een nieuw type zuinigheid in de publieke en private sector.' Het boek is geen 'handboek bekostiging', maar biedt inzichten om bekostigingsregels beter te begrijpen en ijk materiaal om bekostigingsmodellen op centraal en instellingsniveau beleidsmatig en technisch te kunnen verbeteren. Het boek bevat ook een cd-rom waarmee een meerjarig beeld kan worden gegeven van de financiële gevolgen van het anders inrichten van onderwijs- of onderzoeksaanbod.

In de hoofdstukken 1 tot en met 4 wordt de financiering van hoger onderwijs en onderzoek in algemene thema's besproken. Algemene regels voor bekostiging, publiek-private financiering en modeltypen als leerrechten en kwaliteitsbekostiging worden ook geplaatst in een nieuw begrippenkader dat de eerste-, tweede- en derde-geldstroom-begrippen vervangt.

De hoofdstukken 5 tot en met 8 gaan over de kolommen onderwijs, onderzoek, student en administratie van geldstromen aan de hand van geldstromen en doelstellingen, trends over 25 jaar, instrumentatie en (neven)effecten en dilemma's.

Hoofdstuk 9 en 10 beschrijven internationale modellen en vergelijkingen, waaronder de Europese effecten op bekostigingsdiscussies. Uitvoering wordt in hoofdstuk 11

ingegaan op het Dossier Rekenschap en de 'fraude in het onderwijs', en mede aan de hand van de recente rechtspraak van de Raad van State worden harde conclusies getrokken.

Het slothoofdstuk 12 richt zich op de vraag 'Hoe besteden we meer geld beter?' De auteurs pleiten voor een Nederlandse Innovatie- en Investeringsbank voor Onderwijs en Onderzoek. Daarbij stellen ze: 'Want om onze vloot onderwijs- en wetenschapsinstellingen niet op te laag bekostigingsniveau te laten stranden, is in de toekomst veel meer geld nodig dan redelijkerwijs uit de bestaande publieke en private bronnen kan worden verwacht.'

Het boek bevat veel informatie en uitvoerige beschouwingen over de verschillende thema's, onderbouwd met feitelijke gegevens over de ontwikkelingen in de tijd, de stand van zaken op dit moment (februari 2009) en perspectieven voor de toekomst. Het bevat ook duidelijke stellingnames, bijvoorbeeld over de rechtstaat die geen prikkelstaat moet worden, want men raakt van constante prikkeling neurotisch of verslaafd, of beide. 'Een teveel aan additionele bekostigingsprikkelers staat haaks op de eigen verantwoordelijkheid en deskundigheid om toekomstgericht koers te bepalen, koers te houden en creatief in te spelen op ontwikkelingen.'

Ook gaan de auteurs scherp in op verschooling, die veelal niet plaatsvindt door meer onderwijstijd maar door het invoeren van bureaucratische voortgangsbewakingssystemen. Ze fulmineren tegen het 'pimpen' via ranglijsten en vergelijken de pleidooien voor de Olympische Spelen in 2028 in Nederland met die voor een Harvard in de Rijndelta.

Bij alle informatie en trends mis ik toch ook wat: de ontwikkeling in het onderwijsbudget per student. Leune (2001) heeft laten zien dat de overheidsuitgaven per student tussen 1980 en 1995 met 51% zijn verminderd. Webbink beschreef een daling tussen 1995 en 2003 van 8%. 'De rijksbijdrage onderwijs per student neemt tussen 1997 en 2006 af met € 800 per student', meldt de VSNU (zie: <http://www.vsnu.nl/Universiteiten/Feiten-Cijfers/Financi/Ontwikkeling-rijksbijdrage-universiteiten.htm>). Deze trend zal mijns inziens het universitaire onderwijs verdere schade toebrengen en tot verdere verpaupering leiden. De vraag is alleen nog waar de grens ligt voordat de trend wordt omgebogen. Een blinde vlek bij de auteurs? Niet helemaal, want de daling van de prijs per student wordt door hen genoteerd en als te manipuleren grootheid aangestipt in verschillende hoofdstukken. De analyse is ook complex, want wat tel je mee, hoe ga je om met vaste voeten en promotiepremies? Maar het effect op de staf/studentratio is onmiskenbaar en de trend heeft steeds grotere negatieve gevolgen.

Het boek levert veel stof voor discussie door de inhoud: feiten, analyse, visie en stellingname. De auteurs beschrijven de problemen en ontwikkelingen vaak op prikkelende wijze en brengen veel stof voor discussie bijeen. Het boek is omvangrijk, maar goed geordend en toegankelijk via het register. Kortom: een zeer geslaagde inbreng in de discussie over de inhoud van het beleid voor hoger onderwijs en onderzoek, juist nu visie en inzet van velen nodig is om de vloot op koers te houden.

REFERENTIES

Leune, J.M.G. (2001). *Onderwijs in verandering*. Groningen: Wolters Noordhoff.

Webbink, D. (1999). Het hogeronderwijsbudget in de jaren negentig. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs en Management*, 3, 29-31.